

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-53>

УДК 338.45:351.74

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПІДПРИЄМНИЦТВОМ В УКРАЇНІ: НОВІ ВЕКТОРИ ЗМІН В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

MANAGEMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE: NEW VECTORS OF TRANSFORMATION IN RESPONSE TO WARTIME CHALLENGES AND POST-WAR ECONOMIC RECOVERY

Васильченко Мар'яна Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9569-154X>**Кравченко Остап Миколайович**

аспірант,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6663-8361>**Vasylchenko Mariana, Kravchenko Ostep**

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

У статті розглянуто ключові трансформації інноваційного підприємництва в Україні під час повномасштабної війни та окреслено нові напрямки розвитку для післявоєнного відновлення економіки. Досліджено ключові виклики для малого і середнього бізнесу: руйнування інфраструктури, втрата ринків, обмеження доступу до ресурсів, міграційні процеси. Виявлено нові можливості, зокрема цифровізацію, технології подвійного призначення, розвиток соціального підприємництва та інноваційних кластерів. Обґрунтовано роль інновацій як стратегічного ресурсу для структурного оновлення та стійкого економічного зростання. Підкреслено, що підприємництво в Україні є драйвером соціально-економічної модернізації. Зроблено висновок про необхідність підтримки інноваційного сектору через розвиток венчурного капіталу та інтеграцію малого і середнього бізнесу в глобальні ланцюги створення доданої вартості.

Ключові слова: відновлення економіки, інноваційне підприємництво, кластерні моделі, малий і середній бізнес, соціальна відповідальність, стійке економічне зростання, трансформаційні виклики, цифровізація.

The article explores the transformation of innovative entrepreneurship in Ukraine in the context of the full-scale war and highlights new strategic vectors for its development during post-war recovery. The research analyzes the multidimensional challenges that entrepreneurs face, including infrastructure destruction, loss of markets, disrupted supply chains, internal displacement, and limited access to resources. These factors have led to significant shifts in business operations, requiring agile responses and approaches. The war has significantly reshaped the national economy and heightened the need for adaptive, resilient and innovative business models. Special attention is given to the new opportunities arising in this period of transformation: accelerated digitalization, dual-use technologies, the growing role of social entrepreneurship, and the emergence of cluster models integrating businesses, communities, public institutions, and international partners. These developments reflect a broader shift in entrepreneurial priorities – from profit maximization to the creation of social value, technological self-sufficiency, and contributions to national security. The article substantiates the strategic importance of innovation in driving long-term recovery, emphasizing its role in structural renewal and inclusive growth. It argues that Ukrainian entrepreneurship, under conditions of war, has demonstrated remarkable adaptability, creativity, and resilience, becoming a key driver of socio-economic modernization. The authors conclude that sustainable recovery requires comprehensive support for the institutional reforms, investment in human capital, development of venture capital infrastructure, and the integration of SMEs into global value chains and innovation ecosystems. Furthermore, the article emphasizes the necessity of a coherent policy framework to support entrepreneurship during and after the war, which would create the necessary conditions for the long-term sustainability of businesses and innovation-driven economic growth.

Keywords: economic recovery, innovative entrepreneurship, cluster models, small and medium-sized enterprises, social responsibility, sustainable economic growth, transformational challenges, digitalization.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія РФ проти України спричинила надзвичайні економічні виклики, що докорінним чином змінили структуру національної економіки. Масштабні руйнування інфраструктури у стратегічно важливих секторах – житловому, транспортному, енергетичному, промисловому, освітньому та медичному – завдали величезних прямих збитків, які на сьогодні оцінюються у 176 млрд дол. США [1]. Значних втрат зазнав і реальний сектор економіки, що вважається основним джерелом формування національного доходу. Так, лише у 2022 році близько 31,7 % підприємств України повністю або майже повністю припинили свою діяльність [2], зокрема, у таких галузях, як туризм, будівництво, машинобудування та сільське господарство [3]. Водночас, блокада портів на Чорному морі та їх окупація на узбережжі Азовського моря [4] суттєво обмежили експортні можливості нашої держави. Хоча логістику було переорієнтовано на автомобільні та залізничні шляхи, загальний обсяг експорту товарів у 2022 році скоротився на 35 % [5].

Ці події, у свою чергу, суттєво поглибили кризу на ринку праці та викликали серйозний дисбаланс у економічній системі. Зокрема, масова втрата робочих місць – близько 3,5 мільйонів [6] – супроводжувалася масштабними внутрішніми переміщеннями населення. Так, на початку 2023 року в Україні було зареєстровано 4 856 907 внутрішньо переміщених осіб [7], а за міжнародними оцінками, до квітня 2025 року ця цифра наблизилася до 7 мільйонів осіб [8].

У цьому контексті особливо важливим стає пошук нових векторів розвитку інноваційного підприємництва, здатного не лише швидко реагувати на виклики воєнного часу, а й створювати стійкі передумови для швидкого економічного відновлення. Зміни, що відбуваються сьогодні у підприємницькому середовищі, охоплюють не лише трансформацію існуючих бізнес-моделей, а й перерозподіл ролей між бізнес-одинацями, державними інституціями, місцевими громадами й міжнародними партнерами, включаючи формування нових кластерних структур.

Інноваційне підприємництво успішно інтегрує економічну раціональність із соціальною відповідальністю, технологічними проривами та довгостроковими ціннісними орієнтирами. У цьому контексті воно має весь необхідний потенціал, щоб ініціювати структурні оновлення, сприяти відновленню постраждалих

територій і створенню нових економічних можливостей для різних регіонів, забезпечуючи при цьому справедливу соціально-економічну інтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Упродовж останніх двадцяти п'яти років міжнародний проєкт «Глобальний моніторинг підприємництва» (Global Entrepreneurship Monitor, GEM) [9] здійснює системний аналіз стану підприємництва у різних країнах світу. За цей час підприємництво не лише утвердилося як самостійна наукова категорія, а й перетворилося на один із ключових чинників сталого економічного розвитку у глобальному вимірі. Такий тривалий період спостереження створює міцне підґрунтя для осмислення еволюції наукових підходів до визначення сутності підприємництва, які, як відомо, постійно трансформувалися під впливом глибоких змін у соціально-економічному середовищі.

Формальне вивчення підприємництва бере свій початок ще у XVIII ст. Саме тоді у ранньому трактаті ірландського економіста Р. Кантільона [10] вперше окреслено підприємницьку діяльність як готовність особи брати на себе ризик в умовах невизначеності. Шотландський економіст А. Сміт, засновник класичної економічної школи, у своїй знаковій праці 1776 р., акцентував увагу на тому, що економічне зростання та добробут націй є прямим наслідком удосконалення поділу праці, який, у свою чергу, тісно пов'язаний із підприємництвом.

Попри активний розвиток підприємницьких практик упродовж двох наступних століть, лише на початку XX ст. цей феномен став об'єктом поглибленого наукового аналізу. Яскравим свідченням цього є модель підприємницької діяльності, запропонована австрійським і американським економістом Й. А. Шумпетером [12] у 1942 р. На думку вченого, підприємницька діяльність полягає у створенні нових комбінацій ресурсів, технологій і організаційних форм. Ця ідея, зберігаючи актуальність донині, стала підґрунтям для численних подальших наукових досліджень.

У 1985 р. П. Ф. Друкер [13], один із провідних теоретиків сучасного менеджменту, розвинув цю ідею, трактуючи підприємництво як «інноваційну діяльність, що надає вже наявним ресурсам здатність створювати нову вартість». Відтак, підприємництво поступово перестає асоціюватися винятково з бізнесовою ініціативою, і розглядається вже як багатовимірне явище, що охоплює економічні, соціальні, інституційні та культурні аспекти.

У сучасному науковому дискурсі дедалі виразніше простежується трансформація наукових підходів до осмислення сутності підприємництва. Цей процес значною мірою пов'язаний із стрімким розвитком цифрових технологій, суттєвими глобалізаційними зрушеннями та зміною парадигми економічного розвитку. У численних публікаціях Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) наголошується, що підприємництво – це «здатність мобілізувати ресурси для отримання нових бізнес-можливостей» [14], «дія, процес або діяльність, у якій творчість, готовність до ризику та інновації відіграють важливу роль» [15], і «схильність до ризику для реалізації інноваційних ідей» [16].

У межах досліджень GEM [18] підприємництво трактується як «процес започаткування або управління новим бізнесом, що становить важливу рушійну силу економічного розвитку». У цьому контексті нові підприємства слугують ключовими платформами для впровадження інновацій, активізують структурні зрушення шляхом перерозподілу ресурсів у нові сектори економіки та сприяють підвищенню продуктивності.

У наукових працях низки українських дослідників, зокрема, таких як Є. Забашта [17], О. М. Гавриш, В. П. Пильнова, О. В. Пісковець [18], І. В. Ангелко [19], А. Жаворонок, А. Марич [20], Ю. Г. Горященко [21] простежується послідовне прагнення вийти за межі традиційного функціонального аналізу підприємництва і трактувати його як ключовий чинник структурної модернізації, соціального прогресу та технологічної незалежності. Тому цілком закономірним виглядає зростаючий інтерес науковців [22; 23; 24; 25] до таких питань, як відкриті інновації, цифрові платформи, кластерні утворення і стартап-екосистеми.

Разом із тим, критичний аналіз наявного наукового доробку засвідчує, що низка важливих аспектів інноваційного підприємництва залишається недостатньо опрацьованою. Зокрема, в українському науковому просторі бракує ґрунтовних досліджень, присвячених особливостям його розвитку в умовах затяжної війни та в контексті післявоєнного відновлення національної економіки. Подібна проблематика набуває особливої актуальності з огляду на ті безпрецедентні виклики, з якими сьогодні стикаються представники малого і середнього бізнесу: від масштабного руйнування інфраструктури й інституційної трансформації – до потреби впровадження

адаптивних інноваційних стратегій задля збереження економічної стійкості у період глибокої турбулентності. З огляду на це, дослідження нових векторів розвитку інноваційного підприємництва постає як завдання виняткової теоретичної і практичної важливості.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати нові вектори розвитку інноваційного підприємництва в Україні в умовах війни та післявоєнного відновлення, виявити ключові виклики і можливості для бізнесу в трансформаційний період, а також обґрунтувати роль інновацій у формуванні стійкої моделі економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційне підприємництво є специфічною формою підприємницької діяльності, яка орієнтована на створення і впровадження нових технологій, продуктів, послуг або бізнес-моделей з метою отримання стійких конкурентних переваг і задоволення актуальних потреб ринку. Попри активне використання цього терміну в теоретичному й практичному дискурсі [16; 17; 18; 19; 20; 21; 23], поняття інноваційного підприємництва залишається методологічно невизначеним, що відповідним чином ускладнює його однозначну інтерпретацію. Ця складність виникає внаслідок багатовекторних зв'язків із такими суміжними категоріями, як «інновації», «економіка знань» та «цифрове суспільство». Водночас інноваційне підприємництво перебуває у тісному зв'язку з близькими за змістом, але не тотожними явищами – самозайнятістю, підприємницькою ініціативою, спрямованою на створення нових господарських одиниць, а також діяльністю суб'єктів малого і середнього бізнесу. З огляду на це, поняття «інноваційне підприємництво» у реаліях сьогодення відображає не лише процес створення інноваційного продукту чи послуги, а й більш широкий соціально-економічний контекст.

Зважаючи на викладене, ми пропонуємо розглядати інноваційне підприємництво не лише як інструмент технологічного оновлення, а й як динамічну форму економічної активності, здатну адаптуватися до глибоких структурних змін. Його сучасні прояви охоплюють, насамперед, створення нових продуктів чи послуг, а також запровадження прогресивних управлінських підходів (зокрема, гнучкого управління проектами або клієнтоорієнтованих бізнес-моделей), розвиток цифрових сервісів (електронної комерції, онлайн-платформ для навчання, охорони здоров'я, надання фінансових послуг), формування

інноваційних моделей взаємодії та інтеграцію соціальних і екологічних чинників у підприємницьку діяльність (розвиток «зеленої» економіки і соціального підприємництва).

Окреслення ключових характеристик інноваційного підприємництва є необхідним кроком для глибшого розуміння його сутності (табл. 1).

Згідно з даними, наведеними в табл. 1, можна стверджувати, що в умовах повномасштабної війни, яка розгорнулася на території України, зазначені характеристики набули особливої актуальності. Саме інноваційні підприємства змогли оперативно адаптуватися до нових реалій, ефективно реагуючи на потреби критичних секторів національної економіки, таких як енергетика, охорона здоров'я та оборонна промисловість. Вони забезпечили імпортозаміщення у багатьох галузях і мобілізували ресурси для розробки реабілітаційних технологій, які задовольняють потреби як військових, так і цивільних

осіб, що постраждали внаслідок війни.

Попри складні умови, підприємницьке середовище в Україні впевнено демонструє позитивну динаміку (рис. 1). За даними Національного індексу контексту підприємництва (NECI), який щорічно публікується в межах дослідження GEM [9], інтегральна оцінка підприємницької екосистеми нашої держави зросла до 4,4 бала, що на 0,1 пункту більше, ніж у 2023 р.

Як видно з рис. 1, більшість параметрів підприємницької екосистеми залишаються у фазі відновлення, однак спостерігається позитивна динаміка змін, зокрема у сфері навчання, культурних норм і підприємницької ініціативи. Ці зрушення є свідченням того, що війна стала точкою відліку глибокої трансформації підприємницького середовища.

У цьому контексті важливо виокремити основні вектори змін, що визначають розвиток інноваційного підприємництва в умовах викликів війни та післявоєнного відновлення

Таблиця 1

Основні характеристики інноваційного підприємництва в умовах трансформаційних змін

Характерні особливості	Опис	Специфіка прояву в реаліях сьогодення
Високий рівень невизначеності	Інноваційне підприємництво супроводжується високим рівнем невизначеності через динамічні ринкові умови, технологічні новації та складну поведінку споживачів.	Зміни у політичній ситуації, нестабільність на фінансових ринках, швидкий розвиток технологій і непередбачуваність споживчих уподобань.
Активне використання знань і технологій	Інноваційне підприємництво активно використовує наукові досягнення та технологічні інновації для створення нових продуктів і послуг.	Створення стартапів у сферах штучного інтелекту, біотехнологій, робототехніки.
Швидка адаптація до змін	Інноваційне підприємництво вимагає швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища, що дозволяє коригувати бізнес-моделі, стратегії розвитку та оптимізувати бізнес-процеси.	Перехід на нові ринки, зміна бізнес-моделей через цифровізацію, швидка адаптація продуктів під нові потреби споживачів.
Орієнтація на вирішення складних суспільних чи системних проблем	Інноваційне підприємництво спрямоване на вирішення глобальних і соціальних проблем, які потребують нестандартних підходів і рішень.	Розвиток технологій для покращення доступу до медичних послуг, створення екологічно чистих технологій, соціальних стартапів, орієнтованих на підтримку вразливих верств населення
Тісна взаємодія з науковими установами і органами державної влади	Інноваційне підприємництво передбачає активну співпрацю з науковими установами, освітніми платформами і державними структурами, що сприяє створенню сприятливого середовища для інноваційного прогресу.	Участь в інноваційних хабах, співпраця з університетами та науково-дослідними центрами для створення нових технологій, активна участь у державних програмах розвитку інновацій і підтримки підприємств.

Джерело: сформовано авторами на основі [12; 13; 14; 17; 19; 22]

Рис. 1. Результати експертної оцінки умов розвитку підприємництва в Україні за 2024 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [9]

економіки. Вони включають як внутрішні трансформації в підприємствах, так і державні ініціативи, спрямовані на створення умов для належної підтримки інноваційної діяльності (табл. 2).

За даними табл. 2 можна стверджувати, що інноваційне підприємництво в Україні перебуває на складному, але водночас перспективному шляху розвитку. Підприємці змогли оперативно адаптуватися до нових реалій, використовуючи цифрові технології, впроваджуючи гнучкі бізнес-моделі та реалізуючи «зелені» інновації. Важливу роль у цьому процесі відіграє підтримка з боку держави, що сприяє формуванню сприятливого середовища для інноваційного розвитку.

Незважаючи на досягнуті результати, залишається низка важливих завдань, серед яких зміцнення інституційної підтримки підприємства, розширення доступу до фінансування, активізація місцевих ініціатив та посилення міжнародної співпраці для стимулювання інвестицій в інновації. Водночас суттєве значення має розвиток людського капіталу через програми перекваліфікації, що

дозволять підприємствам ефективно адаптуватися до нових умов після війни. Особливу увагу слід приділити також створенню інноваційних хабів та стартап-екосистем, які сприятимуть технологічному відновленню та розвитку нових бізнес-моделей.

Висновки. Підприємництво в Україні у період повномасштабної війни стало не лише інструментом економічної стійкості, а й каталізатором інноваційних трансформацій, що охопили всі сектори економіки – від традиційного виробництва до технологічних та соціальних ініціатив. В умовах кризи представники МСП продемонстрували унікальну здатність до адаптації, швидкого реагування та генерації нестандартних рішень, де ключовими векторами стали цифровізація, впровадження подвійного призначення технологій, розвиток соціального підприємництва та формування нових мережевих моделей взаємодії.

Повномасштабна війна РФ проти України фактично стала точкою відліку для формування нової парадигми розвитку підприємництва. Замість орієнтації виключно на прибуток, підприємництво в Україні дедалі більше

Таблиця 2

**Основні вектори змін інноваційного підприємництва в Україні
в умовах викликів війни та післявоєнного відновлення економіки**

Вектор змін	Загальна характеристика	Специфіка прояву в Україні	Успішно реалізовані ініціативи
1	2	3	4
Цифровізація підприємництва	Активне впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси для підвищення ефективності управління, автоматизації операцій та посилення комунікації з клієнтами й партнерами.	Розширення спектру онлайн-послуг, зокрема у сфері електронної комерції, фінансів, освіти та медицини. Зростання значущості цифрових платформ для підприємницької діяльності.	Платформа «Дія» (е-послуги, цифрові документи, онлайн-реєстрація бізнесу), Diia. Business (підтримка МСП), ProZorro (електронні закупівлі), eHealth (цифрова охорона здоров'я), освітні платформи (Prometheus, EdEra).
Підтримка інновацій через державну політику	Активізація ролі держави у створенні сприятливого середовища для інноваційного підприємництва через стимулюючі програми, підтримку стартапів, розвиток наукової інфраструктури та допомогу МСП в умовах нестабільності.	Фокус державної політики зміщується в бік підтримки підприємництва шляхом запуску платформ для просування товаровиробників, розвитку державно-приватного діалогу та стимулювання експортної активності.	Платформа «Зроблено в Україні» [26] – сприяє просуванню українських товарів на міжнародному ринку та залученню інвестицій в інновації. Рада з питань підтримки підприємництва в умовах війни [27] – об'єднує зусилля держави і бізнесу для збереження підприємницького потенціалу.
«Зелене» підприємництво	Орієнтація на соціально-відповідальне підприємництво, яке підтримує екологічні технології та сталий розвиток. Підприємства впроваджують інноваційні «зелені» технології, що зменшують вплив на довкілля.	В Україні активно розвиваються стартапи у сфері «зелених» технологій, таких як відновлювані джерела енергії та переробка відходів. Це має великий потенціал для відновлення економіки після війни.	Стартапи, що займаються відновлюваними джерелами енергії, переробкою відходів, сталим транспортом. Програми підтримки через міжнародні гранти, зокрема, European Green Deal
Гнучкі бізнес-моделі	Адаптація до нових умов вимагає створення гнучких бізнес-моделей, що передбачають швидку реакцію на зміни в попиті та використання моделей «lean startup», що забезпечують ефективність і швидкість адаптації.	Багато підприємств в умовах війни переходять до віддаленої роботи, гнучкого управління проектами, цифровізації у таких сферах, як охорона здоров'я, енергетика та оборона.	Програми підтримки МСП, інвестиції у гнучкі бізнес-моделі через державні та міжнародні фінансові інструменти. Ініціативи, спрямовані на віддалену роботу та онлайн-освіту, сприяють адаптації бізнесу до нових реалій.

Продовження Таблиці 2

1	2	3	4
Міжнародна співпраця та інтеграція	Українські підприємства активно інтегруються в міжнародну економіку, здобуваючи досвід і доступ до нових технологій для забезпечення економічної стійкості та залучення міжнародних інвестицій.	Український бізнес активно залучає міжнародні інвестиції. Запущено проекти з відновлення інфраструктури та реабілітації постраждалих від війни.	Угода про асоціацію між Україною та ЄС сприяє інтеграції в європейський економічний простір і залученню інвестицій. Міжнародні інвестиційні програми для відновлення підприємств та інфраструктури через фонди та гранти ЄС.
Інклюзивність та соціальна відповідальність	Підприємства орієнтуються на соціальні ініціативи, спрямовані на підтримку вразливих груп населення, таких як ВПО та ветерани війни, реалізуючи інклюзивні бізнес-моделі.	Акцент на підтримку соціальних ініціатив, зокрема створення робочих місць для вразливих груп та підтримка соціальних підприємств в рамках відновлення економіки.	Соціальне підприємництво – підтримка стартапів, які вирішують соціальні проблеми та відновлюють економіку в постраждалих регіонах. Ініціативи для ветеранів через програми перекваліфікації та зайнятості.

Джерело: сформовано авторами

спрямоване на створення суспільної цінності, інноваційної спроможності та зміцнення національної безпеки. Суттєву роль у цьому процесі відіграють як внутрішні ініціативи, так і системна підтримка з боку міжнародних партнерів, що відкриває нові горизонти для відновлення економіки.

Однак для повноцінного переходу до інноваційно-орієнтованої моделі економіки необхідні цілеспрямовані дії: інституційна стабільність, розширення ринку венчурного капіталу, підтримка кластерних ініціатив, а також доступ до глобальних ланцюгів створення доданої вартості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ukraine – Fourth rapid damage and needs assessment (RDNA4). URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-fourth-rapid-damage-and-needs-assessment-rdna4-february-2022-december-2024-english> (дата звернення: 11.04.2025).
2. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).
3. Уварова О., Саприкіна М. Відповідальна поведінка бізнесу в часи війни в Україні: дослідження контексту. URL: <https://surl.it/mrygmh> (дата звернення: 11.04.2025).
4. Зміцнення ППО, фактор Дунаю та власний коридор замість «зернового». Як Україні вдалося не лише «вибороти» морську галузь із лещат війни, а й відкрити порти для імпорту. Forbes Україна. URL: <https://surl.li/lcfhhw> (дата звернення: 13.04.2025).
5. Погарська О. Економіка України в умовах війни. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Poharska_pr_01-02.06.2023.pdf?v=4 (дата звернення: 14.04.2025).
6. Дячкіна А. Через війну Україна втратила 3,5 мільйона робочих місць – Шмигаль. Економічна правда. 2024. URL: <https://pravda.com.ua/news/2024/02/21/710203/> (дата звернення: 11.04.2025).
7. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023 – 2025 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2023 р. № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2025).

8. Ukraine Refugee Situation. The Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 17.04.2025).
9. GEM 2023/2024 Global Report – 25 Years and Growing. URL: <https://www.gemconsortium.org/report/global-entrepreneurship-monitor-gem-20232024-global-report-25-years-and-growing> (дата звернення: 18.04.2025).
10. An Essay on Economic Theory. An English translation of Richard Cantillon's «Essai sur la Nature du Commerce en Général». URL: https://cdn.mises.org/An%20Essay%20on%20Economic%20Theory_2.pdf (дата звернення: 13.04.2025).
11. Smith A. An Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. An electronic Classics Series publication. URL: <https://www.rrojasdatabank.info/Wealth-Nations.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).
12. McCraw T. K. Prophet of Innovation: Joseph Schumpeter and Creative Destruction, Cambridge: Harvard University Press, 2007. 719 p.
13. Drucker P. F. Innovation and entrepreneurship. URL: <https://surl.lu/uusmlu> (дата звернення: 17.04.2025).
14. Fostering entrepreneurship. The OECD Jobs Strategy. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1998/10/fostering-entrepreneurship_g1ghg2b1/9789264163713-en.pdf (дата звернення: 19.04.2025).
15. OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2005. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2005/07/oecd-sme-and-entrepreneurship-outlook-2005_g1gh57e3/9789264009257-en.pdf (дата звернення: 12.04.2025).
16. Ahmad N., Seymour R. G. Defining entrepreneurial activity: definitions supporting frameworks for data collection. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/01/defining-entrepreneurial-activity_g17a1a92/243164686763.pdf (дата звернення: 18.04.2025).
17. Забашта Є. Теоретичні аспекти формування сутності інноваційного підприємництва та його розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-90>
18. Гавриш О. М., Пильнова В. П., Пісковець О. В. Інноваційне підприємництво: сутність, значення та проблеми в сучасних умовах функціонування. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 109–113.
19. Ангелко І. В. Інноваційне підприємництво: зміст та основні аспекти розвитку. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2024. Т. 23, № 1(56). С. 21–35.
20. Жаворонок А., Марич А. Теоретичні основи розвитку інноваційного підприємництва у національній економіці. *Економічний дискурс*. 2021. № 1(4). С. 104–110.
21. Горященко Ю. Г. Феноменологія інноваційного розвитку підприємництва. *Економічні горизонти*. 2022. № 3(21). С. 41–52.
22. Дмитрієва О. Тенденції розвитку інноваційного підприємництва та стартап проєктів в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва*. 2022. № 28.
23. Паламарчук О. М., Кліменко І. М. Інноваційне підприємництво і цифровий бізнес: розвиток та зміни в управлінні. *Економічний вісник університету*. 2021. Вип. 49. С. 21–30.
24. Садовник О., Рєпін М. Екосистема цифрових інновацій та інноваційне підприємництво. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2022. Вип. 48. С. 42–52.
25. Зінчук Т. Сучасні драйвери інноваційного підприємництва: українські реалії та європейський досвід. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-125>
26. Про Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану. Указ Президента України від 26.01.2024 р. № 30/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30/2024#Text> (дата звернення: 09.04.2025).
27. Про Всеукраїнську економічну платформу «Зроблено в Україні». Указ Президента України від 26.01.2024 р. № 31/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31/2024#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

REFERENCES:

1. Ukraine – Fourth rapid damage and needs assessment (RDNA4). Available at: <https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-fourth-rapid-damage-and-needs-assessment-rdna4-february-2022-december-2024-english> (accessed April 11, 2025).
2. Otsinka vplyvu viiny na mikro-, mali ta seredni pidpriemstva v Ukraini [Assessment of the impact of the war on micro-, small, and medium enterprises in Ukraine]. Available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (accessed April 11, 2025).
3. Uvarova O., Saprykina M. Vidpovidalna povedinka biznesu v chasy viiny v Ukraini: doslidzhennia kontekstu [Responsible business conduct in times of war in Ukraine: a context study]. Available at: <https://surl.lt/mrygmh> (accessed April 11, 2025).

4. Zmitsnennia PPO, faktor Dunaiu ta vlasnyi korydor zamist «zernovoho». Yak Ukraini vdalosia ne lyshe «vyboroty» morsku haluz iz leshchat viiny, a y vidkryty porty dlia importu [Strengthening air defense, the Danube factor, and a National Corridor instead of the «Grain Deal»: how Ukraine managed not only to rescue its maritime sector from the grip of war, but also to reopen ports for imports]. *Forbes Ukraine*. Available at: <https://surl.li/lcfhhw> (accessed April 13, 2025). (in Ukrainian).

5. Poharska O. *Ekonomika Ukrainy v umovakh viiny* [The Economy of Ukraine in Wartime Conditions]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Poharska_pr_01-02.06.2023.pdf?v=4 (accessed April 14, 2025).

6. Diachkina A. (2024). Cherez viinu Ukraina vtratyla 3,5 miliona robochykh mist – Shmyhal [Due to the war, Ukraine has lost 3.5 million jobs – Shmyhal] *Ekonomichna pravda – Economic Truth*. Available at: <https://epravda.com.ua/news/2024/02/21/710203/> (accessed April 11, 2025) (in Ukrainian).

7. Pro skhvalennia Stratehii derzhavnoi polityky shchodo vnutrishnoho peremishchennia na period do 2025 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2023 – 2025 rokakh [Approval of the state policy strategy on internal displacement and operational action plan for 2023–2025]. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 312-r, dated April 7, 2023. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text> (accessed April 10, 2025).

8. Ukraine Refugee Situation. The Operational Data Portal. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (accessed April 17, 2025).

9. GEM 2023/2024 Global Report – 25 Years and Growing. Available at: <https://www.gemconsortium.org/report/global-entrepreneurship-monitor-gem-20232024-global-report-25-years-and-growing> (accessed April 18, 2025).

10. An Essay on Economic Theory. An English translation of Richard Cantillon's «Essai sur la Nature du Commerce en Général». Available at: https://cdn.mises.org/An%20Essay%20on%20Economic%20Theory_2.pdf (accessed April 13, 2025) (in English).

11. Smith A. An Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. An electronic Classics Series publication. Available at: <https://www.rrojasdatabank.info/Wealth-Nations.pdf> (accessed April 11, 2025).

12. McCraw T. K. (2007). *Prophet of Innovation: Joseph Schumpeter and Creative Destruction*, Cambridge: Harvard University Press, 719 p. (in English).

13. Drucker P. F. Innovation and entrepreneurship. Available at: <https://surl.li/uusmlu> (accessed April 17, 2025).

14. Fostering entrepreneurship. The OECD Jobs Strategy. Available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1998/10/fostering-entrepreneurship_g1ghg2b1/9789264163713-en.pdf (accessed April 19, 2025).

15. OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2005. Available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2005/07/oecd-sme-and-entrepreneurship-outlook-2005_g1gh57e3/9789264009257-en.pdf (accessed April 12, 2025).

16. Ahmad N., Seymour R. G. Defining entrepreneurial activity: definitions supporting frameworks for data collection. Available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/01/defining-entrepreneurial-activity_g17a1a92/243164686763.pdf (accessed April 18, 2025).

17. Zabashta Ye. (2024). Teoretychni aspekty formuvannia sutnosti innovatsiinoho pidpriemnytstva ta yoho rozvytku [Theoretical aspects of shaping the essence of innovative entrepreneurship and its development]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-90>.

18. Havrysh O. M., Pylnova V. P., Piskovets O. V. (2020). Innovatsiine pidpriemnytstvo: sutnist, znachennia ta problemy v suchasnykh umovakh funktsionuvannia [Innovative entrepreneurship: essence, significance, and issues in contemporary operating conditions]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, vol. 12, pp. 109–113.

19. Anhelko I. V. (2024). Innovatsiine pidpriemnytstvo: zmist ta osnovni aspekty rozvytku [Innovative entrepreneurship: content and key aspects of Development]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia – Market Economy: Modern Theory and Practice of Management*, vol. 23, no. 1(56), pp. 21–35.

20. Zhavoronok A., Marych A. (2021). Teoretychni osnovy rozvytku innovatsiinoho pidpriemnytstva u natsionalnii ekonomitsi [Theoretical foundations of innovative entrepreneurship development in the national economy]. *Ekonomichnyi dyskurs – Economic Discourse*, vol. 1(4), pp. 104–110.

21. Horiashchenko Yu. H. (2022). Fenomenolohiia innovatsiinoho rozvytku pidpriemnytstva [Phenomenology of innovative entrepreneurship development]. *Ekonomichni horyzonty – Economic Horizons*, vol. 3(21), pp. 41–52.

22. Dmytriieva O. (2022). Tendentsii rozvytku innovatsiinoho pidpriemnytstva ta startap proektiv v Ukraini [Trends in the development of innovative entrepreneurship and startup projects in Ukraine]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva – Problems and Perspectives of Entrepreneurship Development*, vol. 28.

23. Palamarchuk O. M., Klimenko I. M. (2021). Innovatsiine pidpriemnytstvo i tsyfrovyy biznes: rozvytok ta zminy v upravlinni [Innovative entrepreneurship and digital business: Development and changes in management]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*, vol. 49. pp. 21–30.

24. Sadovnyk O., Riepin M. (2022). Ekosystema tsyfrovyykh innovatsii ta innovatsiine pidpriemnytstvo [Digital innovation ecosystem and innovative entrepreneurship]. Formuvannia rynkovoï ekonomiky v Ukraini – *Formation of Market Economy in Ukraine*, vol. 48, pp. 42-52.
25. Zinchuk T. (2024). Suchasni draivery innovatsiinoho pidpriemnytstva: ukraïnski realii ta yevropeïskyi dosvid [Modern drivers of innovative entrepreneurship: Ukrainian realities and European experience]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-125>
26. Pro Radu z pytan pidtrymky pidpriemnytstva v umovakh voïennoho stanu [On the Council for supporting entrepreneurship in the conditions of martial law]. Decree of the President of Ukraine No. 30/2024, dated January 26, 2024. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30/2024#Text> (accessed April 09, 2025).
27. Pro Vseukraïnsku ekonomichnu platformu «Zrobleno v Ukraini» [On the All-Ukrainian economic platform «Made in Ukraine»]. Decree of the President of Ukraine No. 31/2024 dated January 26, 2024. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31/2024#Text> (accessed April 09, 2025).